

Δημήτριος Τσιρόγλου

ΛΕΞΙΚΟ
ΑΡΧΑΪΣΤΙΚΩΝ ΦΡΑΣΕΩΝ
ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΛΑΤΙΝΙΚΩΝ ΦΡΑΣΕΩΝ

*Λόγιες λέξεις και εκφράσεις που χρησιμοποιούμε και σήμερα
και δεν γνωρίζουμε την προέλευση και τη σημασία τους*

ΚΕΔΡΟΣ

Δημήτριος Τσιρόγλου: *Λεξικό αρχαϊστικών φράσεων
της νέας ελληνικής γλώσσας*

ISBN 978-960-04-5202-0

Υπεύθυνη Τμήματος Επιμέλειας-Διόρθωσης: Μαρία Σπανάκη
Επιμέλεια-Διόρθωση: Στέλλα Τσάλα
Επιμέλεια ύλης: Αθανάσιος Τσακνάκης
Ηλεκτρονική σελιδοποίηση-διόρθωση: Νικολέττα Δουλάμη

© Δημήτριος Τσιρόγλου, 2021
© Εκδόσεις Κέδρος, Α.Ε., 2021

Κέδρος Εκδοτική Α.Ε.
Γ. Γενναδίου 3
Αθήνα 106 78
τηλ. 210 38 09 712-14 • φαξ 210 33 02 655
www.kedros.gr • facebook.com/kedros.gr
e-mail: books@kedros.gr

ΛΗΜΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

A

ἀβδηρικῶ τρόπῳ:* με τρόπο αβδηρικό· με συμπεριφορά Αβδηρίτη // με τρόπο ανόητο· με τρόπο ευήθη // με ματαιόδοξη συμπεριφορά.

Π.χ. Μίλησε για τα πλούτη του *αβδηρικῶ τρόπῳ*.

Οι Αβδηρίτες (από τα Άβδηρα της Θράκης) έμειναν παρομιώδεις για τη ματαιοδοξία τους και κυρίως για τη μωρία και την επιπολαιότητά τους. Η ιστορία διαφύλαξε πολλά ανέκδοτα με πρωταγωνιστές Αβδηρίτες. Χαρακτηριστική είναι η επισήμανση του Διογένη προς τους Αβδηρίτες με τη φράση «κλείσατε Πύλην», με την οποία σάρκαζε τη μεγάλων διαστάσεων πύλη τους και επισήμαινε τον φόβο μήπως «διαφύγει» διαμέσου της πύλης ολόκληρη η πόλη τους. Στους Αβδηρίτες οφείλεται και η φράση «περὶ ὄνου σκιᾶς».

Βλ. και «περὶ ὄνου σκιᾶς».

* Ἡ «ἀβδηρικῶς», ως επίρρ.

ἄβιος βίος: βλ. «βίος ἀβίωτος».

ἀβίωτον πεποίηκε τὸν βίον: βλ. «βίος ἀβίωτος».

ἀβρόχοις ποσί(ν):* με άβρεχτα πόδια· χωρίς να βραχούν τα πόδια· με στεγνά πόδια // (μτφ.) χωρίς μόχθο· χωρίς κόπο // χωρίς ηθικές, οικονομικές ή άλλες συνέπειες // τελείως ανώδυνα. Λέγεται για κάποιον που πραγματοποιεί έναν σκοπό χωρίς να καταβάλει την απαιτούμενη προσπάθεια ή χωρίς να υπάρξουν συνέπειες γι' αυτόν. Στη νεοελληνική αποδίδεται με τη φράση «χωρίς να κουνήσει το δαχτυλάκι του».

Π.χ. Χάρη στη βοήθεια του θείου του έφτασε *αβρόχοις ποσί* σε ανώτερα αξιώματα.

Η στερεότυπη αυτή φράση προέρχεται από το περιστατικό της διέλευσης της Ερυθράς Θάλασσας από τον Μωυσή με τις εξακόσιες χιλιάδες Εβραίους, καταδικωμένους από τον φαραώ, οπότε με θαύμα του Μωυσή χωρίστηκε η θάλασσα στα δύο και οι Εβραίοι μπόρεσαν να περάσουν «διά θαλάσσης ἐν μέσῳ ξηρᾶς» χωρίς να βρέξουν ούτε τα πόδια τους. Πρβλ. *Ἐξοδ.*, ΙΑ'.

Για την προέλευση της φράσης πρβλ. Γρηγεντίου Τάφρων *Διάλεξις μετὰ Ἰουδαίου, Ερβάν τούνομα*, P.G., 861, 772, Β: «εἰ δὲ καὶ τὰ θαύματα, ἅπερ εἴρηκας ὅτι πεποίηκεν ὁ Θεὸς διὰ Μωυσέως καὶ Ἥλιου, τελειότητα ἀρετῆς ταῦτα ἡγή, λοιπὸν καὶ ἐξακόσια ἐκεῖναι χιλιάδες, αἱ τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν ἀβρόχοις ποσὶ διαπεράσασαι». Επίσης πρβλ. Ἰωάννου μοναχοῦ *Κανὼν τῆς Αναλήψεως*, εἰρμός ωδῆς α': «τῷ Σωτῆρι Θεῷ, τῷ ἐν θαλάσῃ λαόν, ποσὶν ἀβρόχοις ὀδηγήσαντι, καὶ Φαραὼ πανστρατιᾷ καταποντίσαντι, αὐτῷ μόνῳ ἄσωμεν, ὅτι δεδόξασται». Μ. Βασιλείου *Ερμηνεία εἰς τὸν προφήτην Ησαΐαν*, P.G., 30, 56, C: «καὶ τὸν Ἰορδάνην παρήλθον ποδὶ, ἄβροχον τὸ ἴχνος διαφυλάξαντες». Η φράση συναντάται με διάφορες μορφές σε πολλά ἔργα με αναφορά πάντοτε στο περιστατικό της διέλευσης της Ερυθράς Θάλασσας από τους Εβραίους.

*Ἡ, σπάνια, με τη μορφή «ποσὶν ἀβρόχοις».

Ἄβρωνος βίος: ζωή όπως αυτή του Ἄβρωνα // (μτφ.) πολυδάπανη ζωή· άσωτη ζωή.

Π.χ. Από τότε που κέρδισε την κληρονομιά ζει *Ἄβρωνος βίον*. Ο Ἄβρων ήταν διάσημος για τα πλούτη του και την άσωτη ζωή του. Ζούσε πολυτελώς στο Ἄργος.
Πρβλ. *Λεξ. Σούδα*.

ἀβυδηνὸν ἐπιφόρημα:* αβυδηνή προσφορά // (μτφ.) ασεβής πράξη // άκαιρη ενέργεια.

Π.χ. Του έδωσε άδεια τον χειμώνα· *αβυδηνὸν ἐπιφόρημα*. Οι κάτοικοι της Αβύδου, μετά τα γεύματα, επέτρεπαν στα παιδιά τους να αρπάζουν τα περισσεύματα και να ενοχλούν τους φιλοξενούμενους συνδαιτυμόνες. Βλ. Ηροδ., Ε' 117, Ζ' 43-45. Βλ. επίσης Μ. Ιατροῦ *Πόθεν και διατί*, σελ. 4.

*Ἡ «ἐπιρρόφημα».

ἄβυσσος ἄβυσσον ἐπικαλεῖται: μια αστείρευτη ποσότητα νερού προστίθεται πάνω στην άλλη // (μτφ.) η μια θλίψη φέρνει την άλλη // τα προβλήματα έρχονται το ένα μετά το άλλο.

Π.χ. Για να πληρώσει τους τοκογλύφους πούλησε το σπίτι του· *ἄβυσσος ἄβυσσον επικαλεῖται*.

Βλ. Ψαλμ., ΜΑ' 8.

Λατ.: «abyssus abyssum invocat».

ἄβυσσος ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου:* η ψυχή του ανθρώπου είναι ανεξιχνίαστη.

Π.χ. Δεν ξέρουμε πώς θ' αντιδράσει· *ἄβυσσος ἡ ψυχὴ του ἀνθρώπου*.

* Ἡ «τῆς γυναικός».

ἀγαθὰ Κιλικῶν:* αγαθά όμοια με τα αγαθά των Κιλικῶν // (μτφ.) αγαθά προερχόμενα από προδοσία // πλούτος που προήλθε με ανέντιμο τρόπο.

Π.χ. Πράγματι έχει οικονομική δυνατότητα, αλλά *ἀγαθὰ Κιλικῶν*.

Η φράση προήλθε από το γεγονός της προδοσίας της Μιλήτου της Κιλικίας από κάποιον Μιλήσιο στους Πέρσες.

* Ενν. «ἔχει».

ἀγαθὸν τὸ ἐξομολογεῖσθαι: τίμια (είναι) η ομολογία των αμαρτημάτων // ηθική η εξομολόγηση // επωφελής η εκμυστήρευση.

Π.χ. Καλύτερα να του τα πεις όλα, διότι *ἀγαθὸν τὸ ἐξομολογεῖσθαι*.

Πρβλ. Ψαλμ. 41', 1: «Ἀγαθὸν τὸ ἐξομολογεῖσθαι τῷ Κυρίῳ καὶ ψάλλειν τῷ ὀνόματί Σου, Ὑψίστε, τοῦ ἀναγγέλλειν τὸ πρῶτὸ τὸ ἔλεός Σου καὶ τὴν ἀλήθειάν Σου κατὰ νύκτα ἐν δεκαχόρδῳ ψαλτηρίῳ μετ' ὠδῆς ἐν κιθάρα». Η φράση «ἀγαθὸν τὸ ἐξομολογεῖσθαι τῷ Κυρίῳ» σημαίνει ότι είναι επωφελές και ηθικό να δοξολογεί κάποιος τον Θεό.

Πρβλ. τον τίτλο του έργου του Γιάννη Τσαρούχη *Ἀγαθὸν τὸ ἐξομολογεῖσθαι*, εκδ. Καστανιώτης, Αθήνα 1986.

ἀγαμεμνόνεια φρέατα: φρέατα του Αγαμέμνονα // (μτφ.) μεγάλα δημόσια έργα.

Π.χ. *Αγαμεμνόνεια φρέατα* εξήγγειλε πάλι ο υπουργός Δημοσίων Έργων.

Φράση που προέρχεται από τα μεγάλα έργα του Αγαμέμνονα, βασιλιά των Μυκηνών. Επρόκειτο κυρίως για φρέατα που κατασκευάστηκαν στην Αυλίδα.

ἄγαμος γάμος: γάμος που δεν είναι γάμος // ολέθριος γάμος.

Π.χ. Δεν τα πηγαίνουν καλά οι νεόνυμφοι· *άγαμος γάμος*.

Πρβλ. Ευριπ. *Ελ.*, 678: «καταστένει γάμον ἄγαμον αἰσχύνῃ».

ἀγαπάτε ἀλλήλους: αγαπάτε ο ένας τον άλλον.

Λέγεται για να τονιστεί η ανάγκη για φιλική διάθεση, συμφιλίωση και αφοσίωση μεταξύ των ανθρώπων.

Π.χ. Για να κυριαρχήσει ειρήνη στον κόσμο, πρέπει να επικρατήσει το *αγαπάτε ἀλλήλους*.

Η φράση ειπώθηκε από τον Ιησού Χριστό και αποτελεί τη βάση της διδασκαλίας Του.

Πρβλ. Ιω., ΙΕ' 12: «αὕτη ἐστὶν ἡ ἐντολὴ ἢ ἐμῆ, ἵνα ἀγαπάτε ἀλλήλους καθὼς ἠγάπησα ὑμᾶς»· Ιω., ΙΕ' 17: «ταῦτα ἐντέλλομαι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπάτε ἀλλήλους».

Λατ.: «amate alius alium».

ἀγέλαστος πέτρα: αγέλαστη πέτρα // (μτφ.) λυπηρός· θλιβερός // δυσάρεστος.

Π.χ. Αυτός ο υπάλληλος είναι *αγέλαστος πέτρα*.

Η φράση προήλθε από τον θρήνο της θεάς Δήμητρας για την αρπαγή της Περσεφόνης σε μια πέτρα στην Ελευσίνα. Πρβλ. τον τίτλο της κινηματογραφικής ταινίας τεκμηρίωσης *Αγέλαστος Πέτρα* του 2000 από τον σκηνοθέτη Φίλιππο Κουτσαφτή, η οποία βραβεύτηκε με το Βραβείο Κοινού στο 41ο Φεστιβάλ Κινηματογράφου της Θεσσαλονίκης.

ἀγνότερος πηδάλιου: πιο αγνός και από το πηδάλιο // (μτφ.) πολύ αγνός άνθρωπος // ειλικρινής.

Π.χ. Δεν πρέπει να το έκανε αυτός, διότι είναι *αγνότερος πηδάλιου*.

Είναι πολύ πιθανόν η φράση να συσχετίζεται με το φυτό «πηδάλιο».

ἄγνωστοι αἱ βουλαὶ τοῦ Ὑψίστου:* ἄγνωστες οἱ θελήσεις τοῦ Θεοῦ· ἄγνωστες οἱ σκέψεις τοῦ Θεοῦ // (μτφ.) εἶναι ἀβέβαιο· εἶναι ἄγνωστο.

Ἡ φράση χρησιμοποιεῖται γιὰ νὰ τονιστεῖ ἡ ἀβεβαιότητα τοῦ μέλλοντος καὶ ἡ ἀδυναμία τοῦ ἀνθρώπου νὰ γνωρίζῃ ἢ, ἔστω, νὰ προσεγγίξῃ μὲ τὴ σκέψη τοῦ αὐτοῦ ποῦ ὁ Θεὸς προορίζει γι' αὐτόν.

Π.χ. *Ἄγνωστοι αἱ βουλαὶ τοῦ Ὑψίστου* γιὰ τὸ μέλλον τῶν λιμοκτονούντων τοῦ τρίτου κόσμου.

* Ἡ «Κυρίου».

ἄγνωστος γῆ: ἄγνωστη γῆ // (μτφ.) ἀνεξερεύνητο ζήτημα.

Π.χ. Δὲν γνωρίζει τὸ θέμα· ὅλα αὐτὰ εἶναι γι' αὐτόν *ἄγνωστος γῆ*.

Λατ.: «terra incognita».

ἄγνώστω Θεῷ: στὸν ἄγνωστο Θεό· στὸν μὴ δυνάμενο νὰ γνωσθεῖ (ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο) Θεό.

Λέγεται συνήθως γιὰ νὰ τονιστεῖ ἡ ἀδυναμία τοῦ ἀνθρώπου νὰ γνωρίζῃ τὸν Θεό, τὸ ἀναρχο καὶ αἰώνιο Πνεῦμα. Μερικὲς φορὲς ἡ φράση λέγεται μὲ πνεῦμα εἰρωνείας καὶ χλευασμοῦ, ἀπευθυνόμενη σὲ ἀνθρώπους ποῦ κηρύττουν νέες θεωρίες, θεολογικὲς καὶ μὴ, διαφορητικὲς ἀπὸ τὶς καθιερωμένες, πρωτόγνωρες.

Π.χ. *Ἀναπέμπει ευχαριστίες τῷ ἀγνώστω Θεῷ*.

Ἡ φράση υπήρχε χαραγμένη σὲ βωμό ἀφιερωμένο στὸν ἄγνωστο θεὸ στὴν κλασικὴ ἀρχαιότητα στὴν Αθήνα. Ὄταν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἀργότερα κήρυξε στὴν Αθήνα, μερικοὶ ἐπικούρειοι καὶ στωικοὶ φιλόσοφοι τὸν οδήγησαν στὸν Ἄρειο Πάγο, ὡς κήρυκα ξένων δαιμονίων. Ὄταν εἶδε αὐτὴ τὴν ἐπιγραφή, εἶπε στους Αθηναίους: «τὸν ἄγνωστο θεό, αὐτόν ποῦ, ἀν καὶ δὲν γνωρίζετε, κὶ ὁμῶς λατρεύετε, αὐτόν σας κηρύττω». Πρβλ. *Πράξ.*, ΙΖ' 23: «διερχόμενος γὰρ καὶ ἀναθεωρῶν τὰ σεβάσματα ὑμῶν εὔρον καὶ βωμὸν ἐν ᾧ ἐπεγέγραπτο, ἀγνώστω Θεῷ. ὃν οὖν ἄγνωσοῦντες εὐσεβεῖτε, τοῦτον ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν». Λέγεται καὶ «τῷ ἀγνώστω Θεῷ».

ἄγομαι καὶ φέρομαι:* καθοδηγοῦμαι ἀκούσια· κατευθύνομαι· παρασύρομαι ἀβουλα· ἐξουσιάζομαι.

Π.χ. Κάθε τόσο *άγεται και φέρεται* από τις δημόσιες υπηρεσίες.

Πρβλ. Ομ. Ιλ., Ε 484, Πλουτ. *Αγησ.*, Χ 12, Ηροδ., Ι 88, ΙΙΙ 39.

* Συνηθίζεται και στην ενεργητική φωνή (σπανιότερα βέβαια), με την αντίστοιχη σημασία, «άγω και φέρω» (= καθοδηγώ κάποιον, κάνω κάποιον ό,τι θέλω).

Λατ.: «ago et fero» (με την έννοια του ρ. *diripio* = λεηλατώ).

ἄγροικος σοφία: άξεστη σοφία // αφέλεια.

Π.χ. *Ἄγροικος σοφία* η καύση των αιρετικών στον Μεσαίωνα, αν θυμηθούμε την περίπτωση του Ιωάννου Χουσίου.

Πρβλ. Πλάτ. *Φαίδρ.*, 229e.

ἀγρόν ἠγόρασε: αγόρασε αγρό // (μτφ.) αδιαφόρησε // παραμέλησε // περιφρόνησε.

Π.χ. Του συνέστησε να μην τρέχει με το αυτοκίνητο, αλλ' αυτός *αγρόν ἠγόρασε*.

Φράση από την παραβολή του Μεγάλου Δείπνου. Πρβλ. Λουκά, ΙΔ' 18: «καὶ ἤρξαντο ἀπὸ μιᾶς παραιτεῖσθαι πάντες. Ὁ πρῶτος εἶπεν αὐτῷ· ἀγρόν ἠγόρασα, καὶ ἔχω ἀνάγκη ἐξελθεῖν καὶ ἰδεῖν αὐτόν· ἔρωτῶ σε ἔχε με παρητημένον».

ἀγρόν τὴν πόλιν ποιεῖ: κάνει την πόλη χωράφι // (μτφ.) παρανομεί.

Π.χ. Η αστική τάξη *αγρόν τὴν πόλιν ποιεῖ*.

ἀγρός τοῦ κεραμέως: χωράφι του κεραμιδά.

Η φράση λέγεται μεταφορικά για οποιοδήποτε υλικό αγαθό (κυρίως περιουσιακό στοιχείο) το οποίο έχει εγκαταλειφθεί. Ιδιαίτερα για κτήμα που μένει αψύλακτο, που είναι παραμελημένο και αναξιοποίητο.

Π.χ. Το σπίτι του παππού του κατήντησε *αγρός του κεραμέως*.

Οι αρχιερείς, ύστερα από τη μετάνοια του Ιούδα, αγόρασαν με τα τριάκοντα αργύρια τον «αγρόν του κεραμέως», για να χρησιμεύσει ως τόπος ταφής των ξένων Ιουδαίων, που έρχονταν για προσκύνημα στα Ιεροσόλυμα. Ο αγρός αυτός ονομάστηκε κατόπιν «αγρός του αίματος».

Πρβλ. Ματθ., ΚΖ' 7: «συμβούλιον δὲ λαβόντες ἠγόρασαν ἐξ αὐτῶν

τὸν ἀγρὸν τοῦ κεραμέως, εἰς ταφὴν τοῖς ξένοις». Πρβλ. ἐπίσης Ματθ., ΚΖ' 10.

ἄγω εἰς δίκην: οδηγώ στο δικαστήριο· μηνύω.

Π.χ. Ὅποτε του χρωστούν χρήματα *ἀγει εἰς δίκην*.

ἄγω εἰς πέρας: οδηγώ (κάτι) στο τέλος· αποπερατώνω.

Π.χ. Πάντοτε *ἀγει εἰς πέρας* τις υποθέσεις του.

Πρβλ. συνών. «φέρω εἰς πέρας».

ἄγω καὶ φέρω: βλ. «ἄγομαι καὶ φέρομαι».

ἄγῶν πρόφασιν οὐ δέχεται:* στον αγώνα δεν υπάρχουν δικαιολογίες· ο αγώνας δεν θέλει προφάσεις.

Π.χ. Δεν είναι λόγος αναβολῆς αυτός· *αγῶν πρόφασιν ου δέχεται*.

Αρχαία παροιμία που λεγόταν συχνά.

Πρβλ. Πλάτ. *Νόμοι*, 751d, και *Κρατ.*, 421d.

* Ἡ «οὐκ ἐπιδέχεται».

ἄδαμιαία περιβολῆ: βλ. «ἐν ἀδαμιαία περιβολῆ».

ἄδεια μετὰ δημοσίων θεαμάτων: ἄδεια με (δυνατότητα να δει κανείς) δημόσια θεάματα.

Π.χ. Ἦρθε στο γήπεδο, αφού πρώτα του ἔδωσε η γυναίκα του *ἄδεια μετὰ δημοσίων θεαμάτων*.

Ἡ φράση προέρχεται από τη στρατιωτική ορολογία και αφορούσε συνήθως «δίωρη ἄδεια μετὰ δημοσίων θεαμάτων», που σημαίνει το δικαίωμα του στρατιώτη να παρακολουθεῖ θεατρικές παραστάσεις ἢ κινηματογραφικές προβολές. Σήμερα λέγεται σχεδόν μόνο σκωπτικά.

ἄδηλα καὶ κρύφια: ἄδηλα και ἀπόκρυφα· αφανή και ανομολόγητα· αφανέρωτα και απρόσιτα // ἄδηλα και μυστηριώδη (ενν. της σοφίας του Θεού).

Π.χ. Του διηγήθηκε τα *ἄδηλα και κρύφια* της προσωπικής του ζωῆς.

Πρβλ. *Ψαλμ.*, Ν' 8: «ἰδοῦ γὰρ ἀλήθειαν ἠγάπησας, τὰ ἄδηλα καὶ τὰ κρύφια τῆς σοφίας Σου ἐδήλωσάς μοι».

αδήριτος ανάγκη: επιτακτική ανάγκη.

Π.χ. Η στράτευσή σου είναι *αδήριτος ανάγκη*.

αδιάψευστον τεκμήριον: αδιάψευστη απόδειξη· αναμφισβήτητη απόδειξη.

Π.χ. Η φωτογραφία αυτή είναι *αδιάψευστον τεκμήριον*.

αδιάψευστος μάρτυς: αναμφισβήτητος μάρτυρας· μάρτυρας που δεν επιδέχεται καμία διάψευση.

Π.χ. Παρουσιάστηκε τότε ως *αδιάψευστος μάρτυς* ο τροχονόμος.

ἄδυτον ἀδύτων: απρόσιτο απ' τα απρόσιτα· ολωσδιόλου απρόσιτο· αδιαπέραστο· άβατο // μυστικό· απόκρυφο.

Π.χ. Το σπίτι διαπιστώθηκε ότι ήταν το *άδυτον των αδύτων* της μυστικής οργάνωσης.

«Άδυτο αδύτων», δηλαδή ολωσδιόλου άβατον, λέγεται το πιο εσωτερικό μέρος του ναού, στο οποίο απαγορεύεται η είσοδος των πιστών. Σ' αυτό επιτρέπεται μόνο η παραμονή των ιερέων.

Πολλές φορές, για έμφαση, χρησιμοποιείται και ο πληθ. «τὰ ἄδυτα τῶν ἀδύτων».

ἀεὶ γὰρ εὖ πίπτουσιν οἱ Διὸς κύβοι: βλ. «ἀεὶ τρὶς ἕξ πίπτουσιν οἱ Διὸς κύβοι».

αείποτε: πάντοτε· αιώνια· οποτεδήποτε.

Π.χ. Η χώρα *αείποτε* έπαιζε πρωτεύοντα ρόλο στις εξελίξεις.

ἀεὶ τὰ πέρυσι βελτίω:* πάντοτε τα περσινά (είναι) καλύτερα.

Η φράση λέγεται (όπως και κατά τα αρχαία χρόνια) για εκείνους που στο παρελθόν είχαν οικονομική ευεξία και κατόπιν περιέπεσαν σε δυστυχία.

Π.χ. Φέτος αντιμετωπίζει ιδιαίτερα οικονομικά προβλήματα *αεί τα πέρυσι βελτίω*.

* Πρβλ. τη νεότερη φράση «κάθε πέρσι και καλύτερα».

ἀεὶ τρίς ἕξ πίπτουσιν οἱ Διὸς κύβοι: (κατὰ λέξιν) πάντοτε οἱ τρεῖς κύβοι τοῦ Δία φέρνουν ἐξάρεις // (μτφ.) ἔχει πάντοτε τὴν εὐνοία τοῦ Θεοῦ ἢ τῆς τύχης.

Π.χ. Πῶς νὰ μὴν κερδίσει, ἀφοῦ *αεὶ τρίς ἐξ πίπτουσιν οἱ Διὸς κύβοι;*

Ἡ φράση συναντάται καὶ με τὴ μορφή «ἀεὶ γὰρ εὖ πίπτουσιν οἱ Διὸς κύβοι». Κατὰ τὸν Μιχαὴλ Ἰατροῦ, ἡ μορφή αὐτὴ ἀντιστοιχεῖ με τὴ νεότερη «πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησεν ὁ Θεός». Βλ. Μ. Ἰατροῦ *Πόθεν καὶ διατί*, σελ. 15.

ἄελπτον οὐδέν: τίποτα τὸ ἀνέλπιστο (ενν. δὲν ὑπάρχει)· καθόλου ἀπροσδόκητο.

Π.χ. Τὸ κόμμα τῆς ἀξιωματικῆς ἀντιπολίτευσης κέρδισε τὶς ἐκλογές· *ἄελπτον οὐδέν*.

Πρβλ. Σοφ. *Αἴας*, 648.

ἀέρα δέρεις: γδέρνεις τὸν ἀέρα // (μτφ.) χτυπᾶς τὸν ἀέρα // ματαιοπονεῖς.

Π.χ. Ὁ φίλος σου κάθε μέρα στο χρηματιστήριό *ἀέρα δέρει*.

Πρβλ. Παύλου Α΄ *Πρὸς Κορινθίους*, Θ΄ 26.

Πρβλ. συνών. «ἀέρα τύπτεις».

ἀέρα τύπτεις: χτυπᾶς τὸν ἀέρα // (μτφ.) ματαιοπονεῖς.

Π.χ. *Ἀέρα τύπτει* ἡ κυβέρνηση προσπαθώντας νὰ μεταπίσει τοὺς ἀπεργούς.

Πρβλ. συνών. «ἀέρα δέρεις».

ἀεργοῖς αἰὲν ἑορτά:* γιὰ τοὺς (εκούσια) ἀνεργούς (εἶναι) πάντοτε γιορτῆ.

Π.χ. Πάλι βόλτες κάνεις· βέβαια, *αεργοῖς αἰὲν εορτά*.

Πρβλ. Θεοκρ. *Εἰδ.*, *Συρακόσ.*, XV 26.

* Συναντάται καὶ με τὴ μορφή «ἀργοῖς αἰεὶ ποθ' ἑορτῆ».

ἀετὸν ἵπτασθαι διδάσκεις: μαθαίνεις στὸν αετὸ νὰ πετά;

Ἡ φράση λέγεται γιὰ κάποιον ποὺ προσπαθεῖ νὰ διδάξει σὲ ἄλλον κάτι τὸ ὁποῖο ὁ δεύτερος γνωρίζει πολὺ καλά.

Π.χ. Ἐνῶ εἶναι τριάντα χρόνια ὁδηγός, τοῦ λέει τι νὰ κάνει· *αετὸν ἵπτασθαι διδάσκεις;*

Πρβλ. συνών. «δελφίνα νήχεσθαι διδάσκεις;»

ἀετός ἐν νεφέλαις: αετός στα σύννεφα // (μτφ.) πράγμα πανεύκολο // επόμενο ή φυσικό.

Π.χ. Πέρασε τις εξετάσεις· αετός εν νεφέλαις.

ἀετός θρίπας ὄρᾶ: ο αετός βλέπει σκουλήκια // (μτφ.) κοιτά περιφρονητικά· είναι υπερόπτης.

Π.χ. Της φερόταν περιφρονητικά· αετός θρίπας ὄρᾶ.

ἀετός μνίας οὐ θηρεύει: ο αετός μύγες δεν κυνηγά // (μτφ.) οι μεγάλοι δεν ασχολούνται με μικρές υποθέσεις.

Π.χ. Ο δικηγόρος αυτός δεν πιστεύω ότι θα αναλάβει την υπόθεσή σου, διότι αετός μνίας ου θηρεύει.

ἀετοῦ γήρας κορύδου νεότης: αετού γηρατειά (που μοιάζουν με) κορυδαλλού νιάτα.

Π.χ. Έχει την οικονομική δυνατότητα να ταξιδεύει, παρά την ηλικία του· αετού γήρας κορύδου νεότης.

ἀθύρωτον στόμα: στόμα χωρίς θύρα· στόμα χωρίς φραγμούς // (μτφ.) φλύαρος // αθυρόστομος.

Π.χ. Ο συνάδελφός του, ἀθύρωτον στόμα, ήταν η αιτία της παρεξήγησης.

Πρβλ. «ἀπύλωτον στόμα».

ἀθῶα περιστέρα:* ἀθῶο περιστέρι // (μτφ.) ἀθῶος ὅπως το περιστέρι· ανήξερος· ανίδεος.

Με τη φράση αυτή χαρακτηρίζεται κάποιος που παρουσιάζεται ως ἀθῶος, ὅπως ένα περιστέρι, αλλά, παρ' όλα αυτά, κρύβει ενοχή για κάτι επιλήψιμο.

Π.χ. Κάθε φορά που του καταλογίζονται ευθύνες παριστάνει την ἀθῶαν περιστεράν.

Πρβλ. συνών. «λευκή περιστέρα».

* Συνήθως στη φράση «παριστάνει την ἀθῶαν περιστεράν» ή «υποκρίνεται την ἀθῶαν περιστεράν».

αἰάντειος γέλως:* (μτφ.) παράφορο γέλιο· παράλογο γέλιο· γέλιο τρελού.

Π.χ. Μετά την ανάγνωση της διαθήκης τον κατέλαβε *αϊάντειος γέλως*.

Μετά τον θάνατο του Αχιλλέα, τα όπλα του δόθηκαν στον Οδυσσέα και όχι στον Αϊάντα τον Τελαμώνιο, όπως αυτός περίμενε. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να παραφρονήσει ο Αίας και να αρχίσει να γελά παράλογα. Πρβλ. Σοφ. *Αίας*.

* Και «αϊάντειος γέλως».

αϊ γενεαί πᾶσαι: όλες οι γενιές (των ανθρώπων) // όλοι οι άνθρωποι.

Π.χ. Το πνευματικό του έργο θα το θυμούνται *αι γενεαί πάσαι*.

Πρβλ. Ματθ., Α' 17.

αἰγιαλῶ λαλεῖ: μιλάει στην ακρογιαλιά // απευθύνεται στο πουθενά // ματαιοπονεί.

Π.χ. *Αἰγιαλῶ λαλεῖ*, αν νομίζει ότι η εφορία θα του μειώσει τον φόρο.

Αἰγιστέου πήδημα: άλμα του Αἰγιστέου // (μτφ.) πράξη αυτοθυσίας υπέρ του κοινού συμφέροντος· αυταπαύρνηση.

Π.χ. *Αἰγιστέου πήδημα* η πράξη του πυροσβέστη.

Σύμφωνα με έναν χρησμό, ένα μεγάλο χάσμα στη Φρυγία θα έκλεινε μόνο εάν ο βασιλιάς της Μίδας έριχνε ό,τι πιο πολύτιμο είχε. Παρά τις ποσότητες χρυσού που έριξε δεν κατάφερε τίποτε. Όμως, ο γιος του Αἰγιστέας κατάλαβε τη σημασία του χρησμού, έπεσε στο χάσμα και έσωσε τη χώρα δίνοντας τη ζωή του, αφού αυτό ύστερα από λίγο έκλεισε.

αιδήμων σιγή:* ένοχη σιωπή· σιγή ντροπής.

Π.χ. Στην απαγγελία του κατηγορητηρίου ετήρησε *αιδήμονα σιγήν*.

* Συνήθως στη φράση «τηρεί αιδήμονα σιγήν».

αἰδῶς Ἀργεῖοι: (κατά λέξη) ντροπή, Αργεῖοι // ντροπή σας· λίγη ντροπή (χρειάζεται)· δείξτε σεβασμό.

Η φράση λέγεται από κάποιον που θέλει να εκφράσει την αγανάκτησή του για κάτι που έγινε.

Π.χ. Όλοι οι βουλευτές, χωρίς εξαίρεση, ψήφισαν αύξηση των αποδοχών τους· *αιδώς Αργείοι*.

Πρβλ. Ομ. Ιλ., Ε 787, Ο 502.

αιέν ἀριστεύειν: πάντοτε ν' αριστεύετε· πάντοτε να είστε εξαίρετοι.

Π.χ. Εκτός από τις σπουδές σας, θα πρέπει και στις αθλητικές σας επιδόσεις *αιέν αριστεύειν*.

Την παροιμιώδη φράση είπε ο Γλαύκος στον Διομήδη. Πρβλ. Ομ. Ιλ., Ζ 208: «αιέν ἀριστεύειν καὶ ὑπείροχον ἔμμεναι ἄλλων». Η φράση υπάρχει στο έμβλημα του Γενικού Επιτελείου Εθνικής Άμυνας και στη σημαία του Σώματος Ελληνίδων Οδηγών (ΣΕΟ).

αιέν ὑψικρατεῖν: να εξουσιάζετε πάντοτε τους αιθέρους.

Η φράση δεν είναι εύχρηστη. Κοσμεί τη σημαία του Γενικού Επιτελείου Αεροπορίας (ΓΕΑ).

αί ἡμέραι πονηραὶ εἰσὶ: οι ημέρες είναι ύπουλες // (μτφ.) η χρονική περίοδος που είναι γεμάτη σκάνδαλα εξαιτίας κάποιου επικρατούντος κακού.

Π.χ. Αυξήθηκαν τα κρούσματα χρηματισμού των υπαλλήλων· *αι ἡμέραι πονηραὶ εἰσὶ*.

Πρβλ. Παύλου *Προς Εφ.*, Ε' 16.

Αἰθίοπα σμήχεις:* καθαρίζεις (λευκαίνεις) τον Αιθίοπα // (μτφ.) ματαιοπονεῖς.

Π.χ. Προσπαθώντας να τον μεταπίσεις *Αἰθίοπα σμήχεις*.

Πρβλ. συνών. «Αἰθίοψ οὐ λευκαίνεται».

* Η «Αἰθίοπα λευκαίνεις».

Αἰθίοψ οὐ λευκαίνεται: ο Αιθίοπας δεν ασπρίζει // (μτφ.) μην προσπαθείς μάταια.

Π.χ. Αδύνατον να ισώσει ο άξονας· *Αἰθίοψ ου λευκαίνεται*.

Πρβλ. συνών. «Αἰθίοπα σμήχεις».

αἰνεῖτε τὸν Κύριον: δοξολογείτε τον Κύριο· δοξάζετε τον Θεό· υμνεῖτε τον Θεό.